

3.1.Зайцева (Київ)

"ЗАПИСКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА": ЗАПОЧАТКУВАННЯ ТА ШЛЯХ ДО АКАДЕМІЧНОГО СТАНДАРТУ (1892 - 1914 рр.)

Видавнича діяльність наукових установ, а саме такою було Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, є важливою й невід'ємною складовою академічного життя. Вона надає науковим дослідженням форми, придатної для поширення наукових ідей і концепцій, доводить їх до широкого загалу.

З усієї сукупності різноманітних видань НТШ, які виходили до початку Першої світової війни, найвідомішими були "Записки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові" (далі — *Записки НТШ* або *Записки*). Попри їх роль у виведенні українських наукових публікацій зі стану епізодичності й наданні їм тривкої традиції, вони залишаються недостатньо дослідженими.

Ідея регулярного видання збірника наукових праць з'явилася під час перетворення Товариства ім. Шевченка з літературно-видавничого на наукове. Необхідність такого збірника фіксувалася спеціальним пунктом реформацийного статуту, обговорювалася в українській пресі. Так, львівська "*Правда*" у квітневому випуску за 1890 р. повідомляла, що збори Товариства ім. Шевченка ухвалили розпочати щорічний випуск наукових *Записок*. Вихід першого тому планувався на жовтень 1890 р. і трактувався як підстава до легітимного затвердження Товариства ім. Шевченка у статусі наукового. Щодо періодичності збірника, то виділ (президія) Товариства проектував видавати його двічі на рік або щоквартально. Однак перший том вийшов лише на початку листопада 1892 р., другий - у червні 1893 р., третій - у липні 1894 р., п'ятий — у листопаді того ж року. Хронологію виходу, обставини підготовки перших томів *Записок* скрупульозно дослідив М.Возняк¹.

Редакторами (з першого до восьмого томів вони значились як упорядники) були голови НТШ, за винятком кількох томів, які редагував М.Грушевський до обрання його головою Товариства у 1897 р. Редактором першого тому був історик Ю.Целевич, трьох наступних - О.Барвінський. З п'ятого по 1 і 6-й томи *Записки* редагував М.Грушевський.

У науковій літературі утвердилася думка, що фактичним редактором перших чотирьох томів, тобто тих, які вийшли до обрання редактором М.Грушевського, був О.Кониський². Ця теза без належного обґрунтування стала історіографічним штампом. Однак подібної думки не висловлювали ані І.Кревецький, ані М.Грушевський, ані М.Возняк, які присвятили кілька статей започаткувати по *Записок* з нагоди їх ювілеїв. Можливо, що вони не робили цього з огляду на етичний бік справи, не бажаючи применшити роботу тодішнього офіційного редактора О.Барвінського. Щодо останнього, то він у своїх досить деталізованих спогадах майже не згадував про перипетії підготовки й виходу підготовлених ним томів *Записок*.

Водночас факти свідчать, що О.Кониський, згідно з виробленою політикою стосовно авторського складу збірників, за якою ставка робилася на наукові сили Східної України, узяв на себе завдання залучити до співпраці у *Записках* маститих східноукраїнських учених. О.Кониський терпляче чекав наукових розвідок від (за його лексикою) "енералів" української науки: В.Антоновича, П.Житецького й К.Михальчука, просив О.Барвінського притримати вихід *Записок**. Не дочекавшись обіцяних ними статей до першого тому, він запросив до співпраці у науковому збірнику своїх друзів - Т.Рильського, І.Нечуя-Левицького, М.Комарова, М.Дикарева, І.Іваначовного. Водночас О.Кониський рішуче робив ставку на молодшу генерацію науковців. Крім М. Грушевського, він запрошував до участі у першому томі А.Кримського, рекомендуючи його О.Барвінському як перспективного автора. А.Кримський пізніше почав подавати статті до *Записок*, а на той час виступив рецензентом їх перших томів, опублікувавши в "Етнографическом обозрении" свої відгуки.

Авторський склад перших томів наукового збірника, започаткованого у Львові, виявився досить специфічним: з 10 авторів перших двох томів лише двоє були галичанами - О.Колесса та О.Барвінський. До того ж за підписом останнього було подано лише інформацію про розвиток Товариства. Серед авторів не було жодного іменитого вченого. Цих фактів не обійшли увагою рецензенти перших томів *Записок* М.Драгоманов й А.Кримський.

У справі підготовки наукового збірника О.Кониський вів інтенсивне ли-

стування з Ю.Целевичем, О.Барвінським, О.Огоновським, Т.Рильським, М.Дикаревим. Збираючи потенційних авторів, він всіляко намагався пробудити у них інтерес до видань НТШ, стимулював їх докорами морального й патріотичного характеру, приваблював можливістю гонорару. Чекаючи від М.Дикарева обіцяної статті до четвертого тому, О.Кониський повідомляв йому про вірогідність виплати гонорару. Й далі цілком правильно, як виявилось пізніше, прогнозував майбутнє значення наукового збірника НТШ: "Усім нам треба що сили є і перш за все дбати про *"Записки"*. Ви тільки зауважте, яка це важна річ! Вага її на всю пришлість! Отже, куймо залізо, доки воно гаряче, і не берім на себе тяжкого гріха за легковаження *"Записок"*. Справи більш важної досі не було ще в наших руках"⁴.

О.Кониський відстоював ідею, що *Записки* повинні вміщувати матеріали, присвячені Т.Шевченку - патрону Товариства. Невдоволений існуючими російськомовними публікаціями життєписів Т.Шевченка, він почав сам готувати біографічний нарис про поета й видав його окремими частинами у I, IV, VIII, XI, XIII - XVI томах *Записок*. Інші матеріали до Шевченкіани продовжував публікувати в них до смерті в 1900 р.

О.Кониський стежив за тим, щоб у *Записках* не друкувалися статті, які були вже опубліковані у російських виданнях, оскільки це були б переклади, а не оригінальні праці українською мовою, що мали скласти основу видавничої діяльності національної наукової інституції. Він також рішуче застерігав голову НТШ О.Барвінського від співробітництва з радикально налаштованим І.Франком та стримував від співпраці з М.Драгомановим, вважаючи, що "зовсім можна обійтися без ворожих нам геніїв"⁵. Отже, О.Кониський брав на себе не лише організаційні, а й ідеологічні редакторські функції.

Попри те, що підготовка видання першої збірки наукових праць Товариства затягнулася на два роки й ситуація набула загрозливого характеру, серед учених гору брали не наукові, а позанаукові інтереси: антипатії, особисті амбіції, дріб'язкові непорозуміння. В цьому ж контексті можна розглядати й відмову М.Драгоманова вступити до НТШ. У лютому 1893 р. М.Драгоманов, перебуваючи у Софії, де він почав викладати у місцевому університеті, отримав текст нового статуту Товариства і запрошення стати його членом. Однак М.Драгоманов рішуче відмовився. "З товариством Шевченка я скінчив... Головний резон — президентство Барвінського. Хто його зна куди вступиш з таким шефом," — писав він І.Франку, пояснюючи свою позицію⁶. Дане рішення М.Драгоманов приймав не без враження від факту провалу І.Франка під час його першої спроби вступити до НТШ.

Професор Чернівецького університету С.Смаль-Стоцький пропонував Товариству відмовитися від ідеї власного збірника і приєднатися до його видання "Руська школа" й таким чином врятувати ситуацію. Але ця пропозиція була рішуче відхилена, оскільки означала б у разі її здійснення визнання організаційно-наукової неспроможності Товариства. Цікаво, що у той же час І.Франко, якого не приймали до НТШ і не залучали до його видань, заснував власне науково-літературне видання "Життя й слово"⁷, наукові статті якого за інших обставин могли б прикрасити *Записки*.

Отже, О. Кониський, не належачи до категорії фахових учених, виявився найрішучішим провідником реформи Товариства ім.Шевченка, організатором автури статей до перших томів його *Записок*. Можна сказати, що він врятував їх від стагнації у початковій і найбільш проблематичній стадії їх існування. Діяльність О.Кониського підтверджує тезу М.Грушевського, що "академічне гасло" серед українського громадянства поширювали не стільки вчені з академічними інтересами, скільки громадські діячі, для яких Академія наук, реформа Товариства ім.Шевченка, наукове видавництво були надзвичайно цінними агітаційними засобами в умовах громадської тиші й занепаду українського руху*. Але ситуація, коли організаційно-наукові справи брали

на себе переважно громадські діячі, таїла небезпеку для видання, що задумувалось як академічне. Як уже зазначалося, на авторському складі та науковій кондиції перших томів *Записок* негативно позначилася політично забарвлена гуртківщина, яка зумовила селекцію авторів за ознакою їх партійно-ідеологічної належності. На той час перспективи ведення регулярного наукового видання на галицькому ґрунті виглядали досить амбівалентними, врятувати його могли нові підходи і нові дійові особи.

Загалом справа організації наукових видань вимагала більш строгого професіоналізму і, відповідно, певного самообмеження сфер діяльності окремих груп української інтелігенції. Це відчув тодішній голова Товариства та редактор *Записок* О.Барвінський, який, крім наукової, науково-організаційної, видавничої, педагогічної, проводив також різноманітну політичну роботу й, зрештою, зробив вибір на користь останньої. З прибуттям М.Грушевського до Львова він передав йому редагування *Записок*, а згодом і головування у НТШ.

Отже, у період діяльності тандема О.Барвінський - О.Кониський *Записки* виходили спорадично. Людей, обізнаних з науковими виданнями, це не задовольняло. Ще до приїзду М.Грушевського у Львів і початку його діяльності у НТШ Василь Щурат на загальних зборах у травні 1893 р. запропонував перетворити *Записки* на науковий щоквартальник і заснувати окреме видання для публікації етнографічних матеріалів⁹. Ця пропозиція настільки збігалася з видавничими ідеями І.Франка, що можна припустити, що В.Щурат лише виніс їх на розсуд зборів НТШ. Підставою цього припущення є тісне спілкування обох учених у 1892 - 1893 рр., коли вони разом жили в одній кімнаті у Відні на Віплінгерштрассе, 26, відвідуючи славистичний семінар Віденського університету¹⁰. Особисто внести свої пропозиції І.Франко не міг, оскільки на той час не був членом Товариства.

Математично-природописно-лікарська секція (МПЛС) у червні 1893 р. висловила деякі міркування щодо періодичності виходу *Записок*. Зокрема вона запропонувала скоротити обсяг збірника і за рахунок цього випускати його частіше та реферувати окремі статті для фахових видань, відбитки найважливіших досліджень надсилати редакціям спеціалізованих журналів Австро-Угорщини та інших країн¹¹. З огляду на те, що природничі знання оновлюються швидше, ніж гуманітарні, побажання МПЛС мали сенс. Ішлося фактично про прискорення обігу наукової інформації, більш енергійне входження українських досліджень у європейський науковий простір. Ці побажання могли реалізуватися за умови рецепції й освоєння академічної видавничої традиції.

Прийнявши від О.Барвінського редагування *Записок* (на практиці це відбулося дещо раніше, ніж почалася робота над п'ятим томом, на якому вже значилось ім'я молодого історика як упорядника наукового збірника), М.Грушевський основну увагу приділив їх "правильному", за його лексику, видання, що означало, по-перше, регулярність виходу, по-друге, вдосконалення структури збірника відповідно до академічних стандартів наукових видань.

У 1895 р. *Записки* вийшли тричі, а з 1896 р. вони виходили кожні два місяці. За цим стояла надзвичайно напружена робота редактора, яка не переривалася навіть на час його від'їзду зі Львова. Навесні 1895 р., перебуваючи у дні пасхальних свят у батьків у Владикавказі М.Грушевський просив, щоб друкарня НТШ зі Львова надсилала йому коректуру статей до чергового тому *Записок*. Він також тримав зв'язок з друкарнею і під час літньої відпустки¹².

Новий редактор віддавав багато сил, щоб створити резерв статей і розширити коло потенційних авторів, ознайомити їх з ще маловідомим у науковому світі виданням. М.Грушевський звертався з пропозиціями підготувати для *Записок* статті, рецензії або бібліографічні огляди перш за все до університетської професури. Певні надії покладалися на співпрацю з професорами

російської історії Новоросійського університету О.Маркевичем та І.Линниченком. Знайомство М.Грушевського з цими вченими відбулося на початку 90-х рр. XIX ст. Листування з одеськими кореспондентами (збереглися лише його окремі зразки) свідчить про редакторську занепокоєність Грушевського й бажання пробудити у своїх адресатів інтерес до видань НТШ.

Ділячись наприкінці грудня 1894 р. з І.Линниченком новинами наукового життя у Львові (йшлося про відкриття магістратом історично-археологічного музею, видання В.Мільковичем актів Ставропігії), М.Грушевський також повідомляв йому, що відомі адресату *Записки НТШ* у 1894 р. вийшли двічі, у наступному, 1895 р. повинні вийти тричі, а з 1896 р. мають перетворитися на регулярний тримісячник¹³. На той час І.Линниченко був приват-доцентом Московського університету, а невдовзі, в березні 1896 р., його було затверджено екстраординарним професором Новоросійського університету. Забігаючи наперед, зазначимо, що І.Линниченко, якого М.Грушевський назвав українознавцем за фахом, не пішов на широке співробітництво з НТШ і до українського руху ставився скептично¹⁴.

Також з надією на плідну співпрацю Грушевський пояснював О.Маркевичу перспективи *Записок* як головного видання НТШ. Спілкування двох учених поновилося влітку 1895 р. у Львові, де О.Маркевич зупинився, їдучи на відпочинок до Марієнбада. Згадуючи деталі цієї зустрічі, М.Грушевський зазначав: "... Я показав йому *Записки* Тов. ім. Ш., що незадовго перед тим взяв у свою редакцію й саме переміняв їх у науковий журнал, та заохочував до участі. Маркевич обіцяв і просив посилати йому *Записки*"¹⁵.

На початку 1896 р. у нього зав'язалося листування з професором Харківського університету М.Сумцовим. Отримавши від Грушевського кілька томів *Записок* і перший том "Жерел до історії України-Руси", вчений зазначав, що з радістю брав би участь у такому прекрасному виданні, як *Записки*, але, "на жаль, вже давно не писав українською мовою та втратив й так невеликий навик"¹⁶. Уперше М.Сумцов подав свою статтю до *Записок*, що вийшли з присвятою І.Франку до сорокаліття його письменницької діяльності. Влітку 1908 р. проїздом із Західної Європи М.Сумцов був у Львові, відвідав НТШ. Однак зустрічі з М.Грушевським не відбулось, оскільки останній відпочивав тоді у Криворівні¹⁷.

Найактивнішим автором *Записок* із східноукраїнської професури був професор Київського університету св.Володимира В.Перетц. Він опублікував "Матеріали до історії української літературної мови" (1905, 1910), трактував на сторінках львівського часопису такі літературні форми, як думи, народні драми, статтю меморіального характеру відгукнувся на смерть мовознавця Павла Житецького. В.Перетц написав також передмову до одного з томів "Пам'яток українсько-руської мови"¹⁸ - серійного видання Археографічної комісії.

Збирати автуру для *Записок* було нелегко. Недостатнє володіння українською мовою (про це зізнавались у листах до М.Грушевського О.Маркевич, М.Сумцов та ін.), остереження від підозрінь у неблагонадійності стримувало університетську професуру підросійської України від співпраці у виданні, яке в Росії перебувало під офіційною забороною. Натомість спочатку більш результативними виявилися зв'язки з аматорами, початківцями у науці чи з тими вченими, які, вийшовши на пенсію, зберегли сили й інтерес до наукової роботи. До даної категорії належали нотар і плодовитий український бібліограф, авторитетний громадський діяч Михайло Комаров та Олексій Маркевич у постуніверситетський період його біографії. Останній за ввезення недозволеної літератури з-за кордону змушений був достроково оформити пенсію й залишити університет¹⁹. Обидва стали членами НТШ. Спілкування М. Грушевського з ними насичене клопотами щодо підготовки статей і рецензій для *Записок НТШ*, інформативних матеріалів з життя півдня України для "Літературно-наукового вісника"²⁰.

Нелегко просувалася справа консолідації на ґрунті наукових інтересів і західноукраїнської інтелігенції. В 1894 р. М.Грушевський покладався на участь у *Записках* С. Смаль-Стоцького. Останній обіцяв підготувати кілька рецензій, зокрема на праці славіста Бодуена де Куртене, на нові публікації з історії Буковини, інформував про спробу привернути до участі у *Записках* "пришлого нашого доцента", історика кафедри Східної Європи у Чернівецькому університеті В.Мільковича, студентів С. Шпойнаровського і П.Клима²¹. Однак широкого співробітництва не вийшло.

У листуванні з М.Біляшівським, який з 1893 р. працював у Варшаві начальником архіву місцевої казенної палати, також часто йшлося про можливість підготовки розвідок і бібліографічних оглядів для *Записок*. М.Грушевський, детально окреслюючи потенційному авторові їх структуру, писав, що "вони складаються з відділа статей, наукової хроніки, бібліографічного (рецензії) й заміток (документи поодинокі, замітки наукові)". Маючи на увазі професійний інтерес М.Біляшівського до археології, М.Грушевський пропонував йому готувати огляди російських археологічних видань під кутом зору висвітлення в них питань археологічних досліджень в Україні²².

Як на практиці вирішувалася проблема автури, свідчать наступні дані. У перших двадцяти томах *Записок* опубліковано 104 статті. Автором 36 був М.Грушевський, десяти - І. Франко, стільки ж належало О.Кониському²³. Навіть не знаючи конкретних обставин і нюансів ставлення цих авторів до збірника НТШ, їх українознавчих вболівань, наведені дані, оскільки вони цілком співмірні із загальною статистикою продуктивності авторів, які належать до так званої внутрішньої сітки певної інституції, цілком об'єктивно констатують факт, що *Записки* спочатку трималися на праці амбітних й організаційно зацікавлених осіб. По кілька статей опублікували молоді на той час автори: К.Студинський - 3, О.Колесса - 2, М.Кордуба - 2, С.Томашівський - 4. У подальшому коло авторів головного видання Товариства розширювалося саме за рахунок початківців у науці, в тому числі студентів, які публікували семінарські студії, набуті у Львівському та Віденському університетах, готували огляди наукової періодики й рецензії на монографічну літературу з галузей власної спеціалізації.

Впродовж 1900 р. у підготовці статей та інформаційно-хронікальних матеріалів для *Записок* брали участь понад 40 авторів, 16 з них були з-поза меж Австро-Угорщини²⁴. Крім М.Грушевського й І.Франка, в них друкували свої розвідки О.Маркевич, А.Кримський, О.Грушевський, І.Каманін, В.Ястребов, В.Доманицький, І.Стешенко, В.Перетц, В.Гнатюк, К.Студинський, О.Колесса, П.Житецький, Ф.Вовк, І.Верхратський, І.Пулюй, С.Рудницький, М.Зубрицький, В.Щурат, В.Охримович, О.Маковей та ін. З молодшого покоління - М.Кордуба, І.Кревецький, І.Джиджора, Ф.Голійчук, І.Крип'якевич.

Перші 74 томи, що вийшли на 1907 р., за підрахунками І.Кревецького, включали приблизно 200 статей. З них 116 подані від Історично-філософської секції, 75 - Філологічної й 9 - Математично-природописно-лікарської²⁵. У 1897 р. МПЛС почала видавати власний збірник і відтоді праці її членів не друкувались у *Записках*. М.Грушевський пішов на цей крок після консультацій з В.Антоновичем та Ф.Вовком.

Цільне видання Товариства репрезентувало широку палітру українського наукового руху, серцевиною якого залишалися гуманітарні дисципліни. Його публікації свідчили про поглиблене опрацювання історії України, археології, історії української літератури та мистецтва.

Різноманітність особистих наукових інтересів дослідників сприяла роботі широкої історичної проблематики. Особливий інтерес українські історики на початку XX ст. мали до козаччини. З даної тематики в *Записках* вміщено праці М.Грушевського, І.Франка, С.Томашівського, О.Терлецького, В.Герасимчука, В.Доманицького, І.Джиджори, О.Целевича, В.Липинського та ін.

На сторінках *Записок* отримала відображення нова й модна на той час серед європейських дослідників історико-економічна проблематика. За рекомендацією М.Грушевського її розробляли його учні. З-поміж них найбільш успішним був І.Джиджора. Його праця "Економічна політика російського правительства супроти України в 1710-1730 рр.", в основі якої лежала докторська дисертація автора, до виходу в 1911 р. окремою книгою, публікувалася у кількох томах *Записок*. Історико-економічні дослідження публікували В.Будзиновський, С.Томашівський, І.Крип'якевич, Ю.Кміт та ін. На сторінках *Записок* велися гострі дискусії з економіко-статистичних питань. Усього в них до початку 40-х років було опубліковано 14 ґрунтовних історично-економічних праць²⁶.

Записки розвивали традицію дослідження національно-культурних, суспільно-політичних і релігійних відносин в Україні. На довгий час зберегли наукову цінність статті з історії української літератури. І.Франко своїми працями наполегливо-вводив її у контекст світової літератури. Однак на той час у дослідженнях з історії української літератури ще широко практикувався біографічний метод, апробований на галицькому терені Ом.Огоновським²⁷. На основі цього ж методу підготовлено літературознавчі розвідки О.Грушевського, О.Сушка, В.Доманицького, опубліковані в *Записках НТШ*. Результати українських лінгвістичних досліджень представляли на сторінках цього ж видання О.Колесса, Б.Грінченко, В.Перетц, О.Маковей, В.Охримович, І.Верхратський. Серед фахівців даної галузі переважав інтерес до історії української мови, лексикографії, діалектології, вироблення наукової термінології.

Питання етнології та фольклору, української церковної архітектури висвітлювали Ф.Вовк, М.Сумцов, Ф.Колесса, І.Франко, В.Доманицький, В.Щербаківський, К.Широцький та ін. Інколи друкування статей культурно-національної тематики набувало характеру резонансної хвилі. Так, у травні 1906 р. Філологічна секція рекомендувала до друку у *Записках* статтю І.Франка "Польсько-руський вертеп"²⁸. Під дещо зміненою назвою вона публікувалася у кількох томах²⁹. Тему генези українського вертепу підхопив професор Київського університету св. Володимира В.Перетц. Він надіслав до *Записок* статтю "До історії вертепної драми", в якій зокрема писав: "Недавно наукова література збагатилася новою серйозною працею по історії українського вертепу..., яка дала цілком новий підхід до походження світських типів вертепної драми. Ми маємо на увазі нову працю І.Франка..."³⁰.

Під час обговорення статті В.Перетца у Філологічній секції І.Франко відзначив новизну підходу київського вченого. Вона, на його думку, полягала у використанні методу порівняння різних іконографічних канонів Різдва. Базуючись на відмінностях російської й західноєвропейської іконографічних традицій сцени Різдва, автор доводив оригінальність українських вертепних композицій³¹.

В основному виданні НТШ друкувалися також статті й розвідки археологічного змісту. Їх авторами були Володимир та Катерина Антоновичі, М.Грушевський, Ф.Вовк, И.Пеленський, В.Гребеняк й ін.³². Два окремі томи *Записок* вийшли з доповідями, які готувалися членами НТШ для Археологічного з'їзду в Києві. Через заборону української мови вони не були виголошені й, відповідно, не надруковані у матеріалах з'їзду. Публікації археологів НТШ часто доповнювали й уточнювали дослідження польських археологів у Галичині.

Загалом публікаціям *Записок* притаманна не принципова новизна методів наукового дослідження, а розробка нових для систематичної науки кінця ХІХ - початку ХХ ст. об'єктів, якими була Україна, її народ, історія та культура. Тим самим здійснювалося (у рамках традиційних галузей і напрямів гуманітарних досліджень) українознавче тематизування наукового простору.

Особливістю *Записок* періоду їх редагування М. Гру шевським було друкування статей частинами, за принципом продовження. Крім уже названого біографічного нарису про Т.Шевченка, підготовленого О.Кониським, так друкувалися деякі статті В.Доманицького, З.Кузелі, С.Томашівського, М.Грушевського, Ф.Колесси, О.Маковця та ін. Праця І.Верхратського "Знадоба до пізнання угорсько-руських говорів" друкувалася з перервами з 1899 р. по 1902 р., а праця І.Франка "Святий Климент у Корсуні. Причинки до історії староруської легенди" вміщена у п'яти томах, що вийшли в 1902-1905 рр. Його ж "Студії над українськими народними піснями" вийшли у чотирьох томах упродовж 1911—1912 рр. Статті О.Сушка "Предтеча унії" - у двох томах за 1903, 1904 рр., В.Гнатюка "Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності" - також у двох (1902, 1903 рр.), С.Томашівського "Угорщина і Польща на початку XVIII ст." - у двох (1908 р.). Отже, це була стійка тенденція, що виникла, напевно, не без впливу редакторської політики, спрямованої на збереження ритмічної тяглості *Записок*. Томи, які вийшли після відходу М.Грушевського від редагування *Записок*, не містять жодної статті, друкованої у форматі продовження.

Важливою прикметою академічного характеру *Записок* є критично-бібліографічний відділ, який вперше з'явився у другому томі. Згодом він був структурований шляхом запровадження трьох рубрик: "Наукової хроніки", що призначалася для огляду публікацій періодики, "Бібліографії" - переважно вміщувала рецензії на монографічну літературу і "Miscellanea" — для коротких повідомлень і заміток з наукового життя та друку невеликих за розміром історичних документів. З одинадцятого по шістдесят восьмий томи рубрики *Записок* мали власну пагінацію, тобто окрему від статей нумерацію сторінок. Пояснювалося це звичною затримкою надходження матеріалів від авторів, негативні наслідки якої не перекривалися наявними можливостями оперативного друку, оскільки друкарня НТШ виконувала також замовлення Міністерства освіти на випуск підручників для українських шкіл і гімназій.

Матеріали допоміжних рубрик вражають широтою охоплення типів наукової продукції (монографії, статті, збірки документів, бібліографічні покажчики, довідники та ін.), форм наукового життя (конгреси, симпозиуми), які сприймалися й відтворювалися кризь призму інтересу до української та слов'янської проблематики. Вони відбивали мозаїчну картину наукового друку в Європі, а часто й за її межами. Максимально можлива репрезентація досягалася постійним зростанням кола авторів, які опрацьовували монографічні новинки й періодику. Важливе значення мало також те, що автори оглядів працювали в різних державах, столичних і провінційних наукових центрах.

¹ Возняк М. Ол. Кониський і перші томи "Записок" (З додатком його листів до Митр. Дикарева) // Записки НТШ. Під ред. К.Студинського й І.Крип'якевича. - 1929. - Т. 150. - С. 338-390.

² Дорошенко Д. Огнище української науки. Наукове товариство імені Шевченка. 3 на годи 75-річчя його заснування. - Нью-Йорк, Філадельфія, 1951. - С. 26; Алексієвцев М.М., Савенко В.В. Роль Наукового товариства ім. Т.Шевченка в українському відродженні. - Тернопіль, 1999. - С. 57.

³ Возняк М. Назв, праця. - С. 370-371.

⁴ Там само.

⁵ Там само. - С. 348.

⁶ Листування І.Франка і М.Драгоманова. Матеріали для культурної й громадської історії Західної України. - К., 1928. - Т. I. - С. 412.

⁷ Там само. - С. 352.

⁸ Грушевський М. Ювілей львівських "Записок" і постулату Української Академії Наук // Україна. - 1930. - Кн. 40. - С. 5.

⁹ Справозданне про діяльність і розвиток Наукового товариства ім. Шевченка // Записки НТШ / Впоряд. Ол.Барвінський. - 1893. - Т. 2. - С. 186.

¹⁰ Щурат В. Тоді це було ще маревом // Спогади про Івана Франка / Упоряд., вст. стат-

- тя і прим. М.І.Гнатюка. - Львів, 1997. - С. 276; *Щурат В.* Франковий спосіб творення /Дам само. - С 280.
- ¹¹ Справозданне про діяльність і розвиток Наукового товариства ім. Шевченка // Записки НТШ. - 1893. - Т. 2 - С 186-187.
- ¹² Листування Михайла Грушевського. Ред. Л.Винар. Серія: Епістолярні джерела грушевськознавства. - К., 1997. - Т. 1. - С. 78.
- ¹³ Державний архів Одеської області (далі - ДАОО). - Ф. 153, оп. 1, спр. 285, арк. 1.
- ¹⁴ Линниченко Іван Андрійович // Україна. - 1927. - Кн. 3. - С 210.
- ¹⁵ *Грушевський М.* Пам'яті Олексія Маркевича //Записки НТШ. - 1903. - Т. 55. - С.7.
- ¹⁶ Центральний державний історичний архів України у Києві (далі - ЦДІА України у Києві). - Ф. 1235, оп. 1, спр. 779, арк. 2.
- ¹⁷ *Там само.* - Арк. 10.
- ¹⁸ Маркевич Алексей Иванович (1847-1903). Биобиблиографический указатель. Сост. *В.В.Самодурова, И.В.Максименко.* - Одесса, 1997. - С.69 -70.
- ¹⁹ Відділ рукописів Одеської наукової бібліотеки. - Ф. 28., карт. 2, спр. 481. арк. 63.
- ²⁰ ДАОО. - Ф. 150, оп. 1, спр. 3, арк. 1, 3, 4; Відділ рукописів Одеської наукової бібліотеки. - Ф. 28, спр. 481, арк. 60, 61, 62, 63.
- ²¹ ЦДІА України у Києві. - Ф. 1235, оп. 1, спр. 754, арк. 7, 13.
- ²² Листування Михайла Грушевського. Ред. *Л.Винар.* Серія: Епістолярні джерела грушевськознавства. - К., 2001. - Т. 2. - С 30.
- ²³ Підрахунки за: Показчик до Записок Наукового Товариства ім.Шевченка. Т.І - XX. - Львів, 1898. - 66 с
- ²⁴ Хроніка НТШ. - 1901.- Ч. 6. - С 3.
- ²⁵ *Кревецький І.* П'ятнадцять літ існування "Записок Наукового товариства ім. Шевченка" (1892-1906) // Літературно-науковий вістник. - 1907. - Т. 40. - С 70.
- ²⁶ *Грабинський І.* Економічні студії на сторінках "Записок Наукового Товариства ім. Т.Шевченка" (1892-1939)//Джерела економічної україністики. - Львів., 1993. - С. 8; *Зайцева З.* Економічна україністика кінця ХІХ - початку ХХ ст. // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. - Чернівці, 2000. - Вип. 96-97. - С 147.
- ²⁷ *Франко І.* Ом. Огоновський // Збір. тв. у 50-ти т. - Т. 43. - С. 381.
- ²⁸ Хроніка НТШ. - 1906. - Ч. 26. - С 9.
- ²⁹ *Франко І.* До історії українського вертепу // Записки НТШ. - 1906. - Т. 71, 72, 73; *Франко І.* Нові матеріали до історії українського вертепу // Там само. - **1908.** - Т. 82.
- ³⁰ *Перетц В.* До історії вертепної драми. Замітки і матеріали //Записки НТШ. - **1908.** - Т. 85. -С. 5.
- ³¹ Хроніка НТШ. - 1907. - Ч. 30. - С 10.
- ³² *Петегурич В., Павлів Д.* Археологія у дослідженнях членів НТШ // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. - Львів, 1991. - Т. 222. - С 412, 417.

(Далі буде)